

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї»

Вибірковий освітній компонент

за освітньо-професійними програмами
«Екстремальна та кризова психологія», «Робота з персоналом»
підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Рекомендовано
кафедрою психології діяльності в особливих умовах
на 2024-2025 навчальний рік.

Протокол від «23» серпня 2024 року
№ 1

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної дисципліни
«Психологія сім'ї»

2024 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Навчальна дисципліна "Психологія сім'ї" присвячена вивченню психологічних аспектів сімейних взаємин та динаміки. При вивченні курсу здобувачі ознайомляться з теоретичними моделями психології сім'ї, основними концепціями, що стосуються сімейної системи, впливом сімейних структур на особистість індивіда та розвиток міжособистісних стосунків.

Особливу увагу буде приділено питанням сімейного розвитку, комунікації у сім'ї, ролі батьківства та впливу зовнішніх факторів на сімейну функціональність. Здобувачі також вивчатимуть сучасні проблеми, з якими стикається сім'я, зокрема, конфлікти, кризові ситуації та шляхи їх подолання.

Курс передбачає інтерактивні заняття, групові дискусії та аналіз реальних кейсів, що сприятиме підвищенню практичних навичок та розвитку критичного мислення. Завданням дисципліни є формування у здобувачів глибокого розуміння сімейних процесів та навчання їх ефективним підходам до роботи з сім'ями в різних соціальних контекстах.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Ільїна Юлія Юріївна, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах факультету управління та безпеки населення, кандидат біологічних наук, доцент.
Контактна інформація	м. Харків, вул. Чернишевська, 94, кабінет № 435. Робочий номер телефону – +38(057)-707-34-74.
E-mail	Illina@nuczu.edu.ua
Професійні здібності	- професійні знання і значний досвід роботи в закладах вищої освіти
Наукова діяльність за освітнім компонентом	1. Вплив родинної атмосфери на виникнення стресу. Збірка наукових праць "Проблеми екстремальної та кризової психології». Вип. 14. Ч. П. 2. Місце родини як цінності у представників ризиконебезпечних професій/ XIX International Scientific and Practical Conference: SCIENTIFIC BASES OF SOLVING OF THE MODERN TASKS. Frankfurt am Main, Germany Bookwire, Germany, Frankfurt am Main.

Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом навчального року щосереди з 15.00 до 16.00 (за попередньою домовленістю) on-line (за відповідним посиланням, платформа Zoom). У разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета: теоретична та практичне вивчення закономірностей функціонування сім'ї, особливостей шлюбних та дитячо-батьківських стосунків, а також специфіки ефективної роботи з сімейними проблемами.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	заочна (дистанційна)
-------------------------	----------------------

Статус дисципліни	Вибіркова
Рік підготовки	4
Семестр	8
Обсяг дисципліни:	
- в кредитах ЄКТС	5
- кількість модулів	3
- загальна кількість годин	150
- лекції (годин)	14
- практичні заняття (годин)	
- семінарські заняття (годин)	2
- лабораторні заняття (годин)	-
- курсовий проект (робота) (годин)	-
- інші види занять (годин)	-
- самостійна робота (годин)	134
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)	-
- підсумковий контроль (диференційний залік, екзамен)	Екзамен

Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами для вивчення дисципліни є засвоєння знань з загальної психології, психофізіології, соціальної психології, вікової психології, психодіагностики, психологія здоров'я та психосоматика.

Результати навчання та компетентності з дисципліни (Для вибіркової дисципліни не вказуються)

Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Предмет вивчення в психології сім'ї.

Тема 1.1. Вступ до психології сім'ї.

Тема 1.2. Еволюція шлюбу та сім'ї в історії суспільства.

Тема 1.3. Характеристика сучасної сім'ї.

Тема 1.4. Життєвий цикл сім'ї.

Модуль 2. Етапи життєвого циклу сім'ї.

Тема 2.1. Дошлюбний період. Формування сім'ї.

Тема 2.2. Молода сім'я.

Тема 2.3. Психологія емоційних відносин у шлюбі. Психологія сексуальності та любові.

Тема 2.4. Конфлікти в сім'ї.

Тема 2.5. Розлучення та повторні шлюби.

Модуль 3. Психологічна допомога сім'ї.

Тема 3.1. Дитячо-батьківські стосунки.

Тема 3.2. Психологічна корекція дезорганізації сімейних відносин.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	ЗАОЧНА форма
	Кількість годин

	усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські) заняття	лабораторні заняття (інші види занять)	самостійна робота	модульна контрольна робота
Модуль 1.						
Тема 1.1. Вступ до психології сім'ї	14.5	2		-	12.5	-
Тема 1.2. Еволюція шлюбу та сім'ї в історії суспільства.	13.5	1		-	12.5	-
Тема 1.3. Характеристика сучасної сім'ї	13.5	1		-	12.5	-
Тема 1.4. Життєвий цикл сім'ї	15.5	2	1	-	12.5	
Разом за модулем 1	57	6	1	-	50	-
Модуль 2.						
Тема 2.1 Дошлюбний період. Формування сім'ї.	11	1	-	-	10	-
Тема 2.2. Молода сім'я.	11	1	-	-	10	-
Тема 2.3. Психологія емоційних відносин у шлюбі. Психологія сексуальності та любові.	11	1	-	-	10	-
Тема 2.4. Конфлікти в сім'ї	11	1	-	-	10	-
Тема 2.5. Розлучення та повторні шлюби	12	2	-	-	10	
Разом за модулем 2	56	6	-	-	50	-
Модуль 3						
Тема 3.1. Дитячо-батьківські стосунки	19	2	-		17	

Тема 3.2. Психологічна корекція дезорганізації сімейних відносин	18	-	1		17	
Разом за модулем 3	37	2	1	-	34	-
Разом	150	14	2	-	134	

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1.4. Життєвий цикл сім'ї	1
2	Тема 3.2. Психологічна корекція дезорганізації сімейних відносин	1
	Разом	2

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Вивчення дисципліни «Психологія сім'ї» передбачає проведення лекційних, семінарських занять, а також самостійну роботу здобувачів вищої освіти. Заняття проводяться on-line на платформі Zoom.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України.

Критерії оцінювання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється за 100-бальною шкалою.

Форми поточного та підсумкового контролю

Вивчення навчальної дисципліни реалізується в таких формах: навчальні заняття за видами (лекції, практичні заняття), консультації, контрольні заходи, самостійна робота. У навчальній дисципліні використовуються такі методи навчання і викладання:

- методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда); наочні методи навчання (ілюстрація, демонстрація, спостереження);
- методи навчання за характером логіки пізнання: аналітичний; синтетичний; індуктивний; дедуктивний;
- методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності тих, хто навчається: проблемний виклад; частково-пошуковий;
- інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою та відео метод; методи організації навчального процесу, що формують соціальні навички;
- самостійна робота.

Поточний контроль проводиться у формі фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, проведення методик з подальшою кількісною та якісною обробкою даних, контрольних робіт, виконання тестових завдань.

Підсумковий контроль – екзамен.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Вид навчальної роботи	Кількість	Максимальний бал за вид навчальної роботи	Загальна максимальна сума балів	
I. Поточний контроль				
Модуль № 1	Лекції (активність під час занять) *	3	5	15
	Семінарські заняття (активність під час занять)*	0,5	6	3
Разом за модуль № 1			18	
Модуль № 2, 3	Лекції (активність під час занять) *	4	5	20
	Семінарські заняття (активність під час занять) *	0,5	6	3
Разом за модуль № 2-3			23	
Контрольна робота*			30	
Самостійна робота			10	
Підсумковий контроль : екзамен*			19	
Разом			100	

* – обов'язкові види навчального контролю.

Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів:

- поточного контролю роботи здобувача впродовж семестру;
- виконання самостійної роботи
- виконання та захист контрольної роботи
- здача екзамену.

Поточний контроль.

Поточний контроль

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на *лекційному занятті*:

- 5 - 3 бали – здобувач при засвоєнні на занятті лекційного матеріалу демонструє вміння вільного обміну думками, ведення дискусії, веде опорний конспект.
- 2 -1 - здобувач веде конспект лекції.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському занятті:

6 балів – здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, демонструє творчий підхід при відтворенні матеріала, креативність, спирається на знання, отримані при навчанні, застосовує міжпредметні зв'язки, аргументовано висловлює свої думки, дискутує, при підготовці до заняття використовував додаткову наукову літературу.

5 балів - здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, демонструє творчий підхід при відтворенні матеріала, креативність, застосовує міжпредметні зв'язки, аргументовано висловлює свої думки, дискутує.

4 бали – здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, аргументовано висловлює свої думки, наводить приклади, демонструє знання, отримані з додаткової літератури;

3 бали - здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює свої думки, наводить приклади, але може зробити 2-3 незначні помилки;

2 бали – здобувач частково володіє матеріалом та може окреслити лише деякі проблеми теми;

1 бал – здобувач присутній на занятті, зрідка правильні відповіді або поверхово розкрив лише окремі положення теми.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, логіка викладання, культура мовлення, емоційність та переконаність, використання основної та додаткової літератури, вміння навести приклади та застосувати на практиці теоретичні знання при розв'язуванні задач, аналітичні міркування, вміння робити порівняння і висновки.

Контрольна робота для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання є важливою складовою навчального процесу, яку вони виконують згідно з навчальним планом. Вона надається у вигляді письмової роботи, яка виконується під час самостійного навчання, у міжсесійний період, та повинна бути подана для перевірки та рецензування викладачу.

Здобувачі вищої освіти, контрольні роботи яких пройшли рецензування та зараховані, вважаються допущеними до складання екзамену з дисципліни. Оцінювання контрольної роботи здійснюється у відповідності до визначених критеріїв. У день складання екзамену контрольні роботи на рецензування не приймаються.

Метою написання контрольних робіт є закріплення знань з навчального курсу, що передбачає оволодіння здобувачами вищої освіти методами наукового аналізу, синтезу, самостійного вивчення теоретичного матеріалу курсу та демонстрація вмінь проведення діагностичних процедур.

Перед виконанням контрольної роботи здобувач вищої освіти має детально вивчити лекційний матеріал з курсу, підібрати відповідну навчальну, методичну та спеціальну літературу за рекомендованим списком (а також самостійно підбраною).

Кожен варіант контрольної роботи складається з трьох теоретичних завдань та одного практичного.

Загальні вимоги до оформлення контрольної роботи: написання державною мовою, чіткість побудови, логічна послідовність аргументації відповідей на завдання, список використаної літератури. Слід використовувати загальноприйнятну професійну термінологію.

Контрольна робота оформляється на аркушах формату А4 без рамок, додержуючись таких розмірів полів: ліве - 30 мм, праве – 15 мм, верхнє - 20 мм, нижнє - 20 мм. Нумерація сторінок має бути наскрізною і подаватися арабськими цифрами зверху справа сторінки. Першою сторінкою є титульний аркуш (див. зразок), який включають до загальної нумерації, але номер сторінки на ньому не ставлять.

Список використаних літературних джерел у алфавітному порядку розміщується з нової сторінки.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 30 балів):

30 - 28 балів – здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює свої думки, наводить приклади; при відповідях на теоретичні питання продемонстровано творчий підхід, протоколи з завдання практичної спрямованості додаються, опрацьовані, описані, результати кількісно та якісно оброблені та проаналізовані, зроблені ґрунтовні висновки.

27 - 23 бал – здобувач володіє навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та висловлює свої думки, наводить приклади; протоколи з завдання практичної спрямованості додаються, опрацьовані, описані, результати кількісно та якісно оброблені та

проаналізовані, зроблені ґрунтовні висновки, але мають місце граматичні та стилістичні помилки.

22 - 18 балів - здобувач вміє відтворювати вивчений матеріал, при цьому повністю розкриті два питання теоретичного характеру, а четверте – частково (відсутні протоколи, генограма), відповіді недостатньо обґрунтовані; допущені незначні граматичні чи стилістичні помилки;

17 – 10 балів – розкрито повністю одне теоретичне питання, друге частково, протоколи з завдання практичної спрямованості додаються, опрацьовані, описані, результати кількісно та якісно оброблені та частково проаналізовані, зроблені висновки, але мають місце граматичні та стилістичні помилки;

9 – 4 - розкрито повністю одне теоретичне питання, друге частково, третє та четверте – частково (відсутні протоколи), відповіді недостатньо обґрунтовані; допущені граматичні чи стилістичні помилки;

3 – 1 бали – здобувач володіє матеріалом на початковому рівні.

0 балів – відповідь відсутня.

Перелік основних питань до контрольної роботи.

Модуль 1. Сім'я як предмет вивчення в психології сім'ї.

1. Психологія сім'ї як наука.
2. Актуальність виникнення науки про психологію сім'ї.
3. Теоретична основа психології сім'ї.
4. Об'єкт та предмет психології сім'ї.
5. Напрямки вивчення сім'ї в сучасній психології.
6. Макро- та мікро- та суб'єктивно-особистісний рівні вивчення сім'ї.
7. Підходи до вивчення сім'ї (еволюційний, функціональний, етологічний, емпіричний, соціально-психологічний).
8. Труднощі у вивченні сім'ї.
9. Методи психології сім'ї.
10. Сім'я та шлюб як предмет психології сім'ї.
11. Зміни сім'ї та шлюбу в історії суспільства.
12. Стилі відношення до дітей в історії суспільства.
13. Національні особливості шлюбно-сімейних стосунків.
14. Особливості розвитку української сім'ї.
15. Проблеми сучасної української сім'ї та фактори їх виникнення.
16. Сучасні підходи до вивчення проблем функціонування шлюбу та сім'ї.
17. Характеристика понять «шлюб», «подружжя», «сім'я».
18. Сім'я як соціальний інститут, мала група та система.
19. Функції сім'ї.
20. Типології та класифікації подружжя та сімей.
21. Нетрадиційні (особливі) сім'ї (за В. Сатир).
22. Альтернативні форми шлюбно-сімейних відносин.
23. Структура сім'ї та її характеристика.
24. Топографічна модель сім'ї.
25. Поняття зв'язку та ієрархії в структурі сім'ї.
26. Властивості взаємовідносин в сім'ї.
27. Підструктури сім'ї та їх взаємовідносини.
28. Сімейні правила та їх види.
29. Подружній контракт та взаємні очікування.
30. Сімейні ролі та їх класифікації.

31. Система ролі в ієрархії в сім'ї. Прийняття відповідальності.
32. Фактори прийняття ролі в сім'ї.
33. Патологізуючі сімейні ролі.
34. Границі сім'ї: їх властивості та види.
35. Сімейні міфи та легенди.
36. Повідомлення в сімейних відносинах.
37. Функціональні та дисфункціональні стабілізатори сімейної системи.
38. Сімейна історія та її вивчення.
39. Життєвий цикл сім'ї.
40. Стадії життєвого циклу сім'ї.
41. Етапи розвитку сім'ї.
42. Типи змін сім'ї.
43. Завдання розвитку сім'ї на кожному з етапів її розвитку.
44. Основні проблеми сім'ї на кожному з етапів її розвитку.
45. Сімейні кризи та їх види.
46. Характеристика нормативних та ненормативних криз сімейного розвитку.

Модуль 2. Етапи життєвого циклу сім'ї.

1. Проблема готовності до шлюбу та її обґрунтування.
2. Теорії вибору шлюбного партнера.
3. Характеристика дошлюбного періоду в житті пари.
4. Основні функції дошлюбного періоду.
5. Дошлюбне знайомство та його характеристики.
6. Якості, сприятливі для вступу у шлюб.
7. Теоретична модель співвідношення процесів міжособистісного сприйняття й динаміки дошлюбних стосунків.
8. Дошлюбні фактори (позитивні і негативні).
9. Фактори «ризиків» для укладання шлюбу.
10. Проблема мотивації вступу до шлюбу.
11. Любов як психологічна проблема і мотиватор вступу до шлюбу.
12. Моделі любові.
13. Етапи становлення любові.
14. «Пастки» любові.
15. Проблеми молоді сім'ї.
16. Адаптація та її види на початкових етапах шлюбно-сімейних відносин.
17. Первинна та вторинна адаптація в шлюбі.
18. Компоненти та рівні адаптації.
19. Сімейна сумісність та її рівні.
20. Сексуальна сумісність партнерів: показники та проблеми.
21. Інтелектуальна та характерологічна сумісність подружжя.
22. Підходи до вирішення завдання сумісності в сім'ї.
23. Індивідуально-психологічні характеристики сумісності в сім'ї.
24. Чотирьохкомпонентна структура взаємодії в шлюбі.
25. Спрацьованість партнерів у шлюбі.
26. Стійкість та стабільність шлюбу та їх детермінанти.
27. Механізми інтеграції в сім'ї.
28. Соціально-психологічний механізм «спільності долі».
29. Соціально-психологічний механізм «емоційної ідентифікації з сім'єю».
30. Несумісність шлюбних партнерів: її причини та результати.
31. Сімейні конфлікти та їх особливості.
32. Біполярність конфліктів у сім'ї.
33. Стадії сімейних конфліктів.

34. Види та типи сімейних конфліктів.
35. Мотивування сімейних конфліктів.
36. Причини подружніх конфліктів.
37. Відмінності між щасливими та нещасливими подружніми союзами.
38. Типові моделі поведінки чоловіка та дружини в сімейних конфліктах.
39. Принципи спільного життя, які дозволяють уникати конфліктів.
40. Сімейна сварка та її характеристики.
41. Стратегії виходу з сімейних конфліктів.
42. Сімейний стрес та емоційне вигоряння в сім'ї.
43. Сімейні труднощі та їх основні ознаки.
44. Ревнощі в сімейних відносинах: як самостійний феномен та яку компонент по-чуття любові.
45. Типи ревнощів та їх індивідуальні відмінності.
46. Подружні зради: мотиви та причини.
47. Розлучення як соціально обумовлений феномен в житті сім'ї.
48. Основні фази та стадії розлучення.
49. Стадії розлучення за А. Маслоу.
50. Мотиви розлучень.
51. Фактори ризику розлучень.
52. Типові причини розлучень.
53. Наслідки розлучень.
54. Повторний шлюб як феномен сімейного життя.
55. Різновиди повторних шлюбів.
56. Мотиви вступу в повторний шлюб.
57. Особливості різних видів повторних шлюбів.

Модуль 3. Психологічна допомога сім'ї.

1. Основні психолого-педагогічні моделі дитячо-батьківських стосунків.
2. Психоаналітичні підходи до сімейного виховання. (З Фройд, Е. Еріксон, Е. Фромм, Ф. Дальто, Д. Віннікот, Е. Берн).
3. Біхевіористична модель сімейного виховання (Дж. Уотсон, Б. Скіннер, Р. Сіре, А. Бандура).
4. Гуманістична модель сімейного виховання (А. Адлер, Р. Дрейкус, Д. Нельсен, Л. Лотт, Х. Сленн, Т. Гордон, Ю.Б. Гіппенрейтер, Х. Джайнотт, А. Фромм, В. Сатир).
5. Виховання, розвиток та соціалізація особистості як поняття психології сім'ї.
6. Види виховання за К.-Г. Юнгом.
7. Сторони соціалізації.
8. Стадії соціалізації.
9. Фактори соціалізації.
10. Специфіка сімейної соціалізації.
11. Фактори впливу сім'ї на соціалізацію дитини.
12. Основні характеристики дитячо-батьківських стосунків.
13. Функції сім'ї в розвитку особистості дитини.
14. Батьківське ставлення та його компоненти. Батьківська позиція та батьківська устано-вка.
15. Типи батьківського ставлення.
16. Типи батьківських позицій.
17. Тип та стиль сімейного виховання.
18. Класифікації типів та стилів сімейного виховання .
19. Детермінанти батьківського ставлення.
20. Психологічні бар'єри, що заважають сімейному вихованню (за В.А. Кан-Каліком).
21. роль батька в сімейному вихованні.

22. Роль матері в розвитку дитини.
23. Роль прабатьків в сімейному вихованні.
24. Роль сіблінгів у розвитку дитини.
25. Специфіка сімейного консультування.
26. Порівняльна характеристика сімейного консультування і сімейної психотерапії.
27. Етапи розвитку сімейного консультування.
28. Стадії сімейного консультування.
29. Консультативний цикл.
30. Теоретичні моделі сімейного консультування.
31. Психодинамічний підхід сімейного консультування (теорія сімейних систем М. Боуена, контекстова теорія)
32. Біхевіористський підхід в сімейному консультуванні.
33. Системний підхід до консультування сім'ї (структурна модель, гештальт-модель, стратегічна модель, модель, заснована на досвіді, комунікаційна модель).
34. Раціонально-емоційна терапія та нарративний підхід в сімейному консультуванні.
35. Професійна позиція консультанта при роботі з сім'єю.
36. Базові складові наповнення професійної позиції консультанта.
37. Функції психолога при роботі з сім'єю.
38. Види психологічної допомоги сім'ї.
39. Бесіда як основний метод роботи консультанта з сім'єю.
40. Вербальні прийоми впливу психолога на клієнта в ході консультативної бесіди.
41. Невербальні прийоми впливу психолога на клієнта в ході консультативної бесіди.
42. Техніки сімейного консультування (спрямовані на зміну поведінки; Спрямовані на зміну образів; соціометричні техніки).
43. Особливості сімейного консультування в різних ситуаціях (при виборі шлюбного партнера; при розлученні; при сиблінгових проблемах; при проблемах відносин з дітьми; при розлученні пари без дітей та пари з дітьми тощо).

Питання до контрольної роботи надає викладач на останньому практичному занятті особисто кожному здобувачеві.

Індивідуальна самостійна робота є однією з форм роботи здобувача, яка передбачає створення умов для повної реалізації його творчих можливостей, застосування набутих знань на практиці. Вона вчить з початку навчання оволодівати теоретичними знаннями, узагальнювати та систематизувати їх.

Самостійна робота проводиться у різних формах: пошуку відповіді на проблемні питання при підготовці до семінарських та практичних занять, самостійного опрацювання деяких питань з теми, написання рефератів та доповідей, конспектування та анотування літератури. Кожна форма самостійної навчальної діяльності спрямована на удосконалювання психологічних знань з окремих тем, навчання застосуванню цих знань для рішення прикладних задач, формування умінь і навичок психологічного дослідження, придбання умінь і навичок практичної психологічної роботи.

Критерії оцінювання індивідуальної самостійної роботи здобувачів (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів):

10 - 9 балів – при виконанні самостійної роботи здобувач продемонстрував творчий підхід, пошукову активність. Проаналізовані основні джерела: книги, методичні посібники і розробки, статті в наукових і науково-методичних журналах, збірниках наукових і науково-методичних робіт, матеріали конференцій, веб-сторінки в Інтернеті. Здобувач зміє послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно викласти матеріал; продемонструвати здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, здійснити критичний огляд визначень різними авторами, наведених в різних джерелах; продемонструвати здатність робити логічні висновки та узагальнення; здатність висловлювати та

аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання. Текст реферату, доповіді або презентації є оригінальним.

8 – 7 здобувач послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно викладає матеріал; демонструє здатність робити логічні висновки та узагальнення; але не в повній мірі може аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання; недостатньо використовує статистичні дані. Текст реферату, доповіді або презентації є оригінальним.

6 - 4 – здобувач правильно викладає матеріал, здійснює частково порівняльний аналіз деяких теорій, концепцій, частково демонструє здатність робити висновки та узагальнення, не аргументує власне ставлення до альтернативних поглядів на питання, не використовує фактичні та статистичні дані. Текст реферату, доповіді або презентації є частково оригінальним.

3 -1 бали - здобувач вірно виконав більшу частину роботи, але при написанні допущені неточності, або відсутня мінімально необхідна кількість висновків, недостатньо логічних та обґрунтованих пояснень, допущені незначні помилки у формулюванні термінів і категорій. У матеріалах відсутні необхідні докази та аргументи. Або здобувач лише частково висвітлює тему. Зроблені висновки є помилковими. Реферат, доповідь або презентація містить зайвий матеріал, що не відповідає змісту теми і свідчить про нездатність зрозуміти її зміст. Текст реферату є неоригінальним.

0 балів - здобувач зовсім не висвітлює дискусійну тему або висвітлює її неправильно. Текст реферату, доповіді або презентації є повністю ідентичним тексту підручника, статті, наукового видання чи конспекту або повністю ідентичним реферату, тексту доповіді або презентації з інтернету.

Перелік рекомендованих тем для обговорення та тем для написання доповідей або розробки презентацій (індивідуальна самостійна робота здобувачів вищої освіти):

1. Соціально-психологічна сутність сім'ї та її структура.
2. Функції сім'ї та їх психологічний аналіз.
3. Типологія сімей. Основні тенденції розвитку сучасної сім'ї.
4. Роль держави та соціальних інститутів у розвитку сучасної сім'ї в Україні.
5. Значення дисципліни «Психологія сім'ї» в професійній діяльності практичного психолога.
6. Розвиток шлюбно-сімейних відносин в історії суспільства.
7. Периодизація розвитку інститута сім'ї за С.І.Голодом.
8. Обґрунтувати думку про те, що проблеми сім'ї та шлюбу важко досяжні для вивчення.
9. Обґрунтувати думку про те, що для вивчення сім'ї досить важко і проблематично застосовувати наукові методи.
10. Характеристика поглядів зарубіжних та вітчизняних вчених на проблему дослідження сім'ї.
11. Особливості планування і організації роботи психологічної служби з сучасною сім'єю.
12. Психологічні основи міжособистісних стосунків між юнаком та дівчиною, як важлива передумова майбутнього сімейного життя.
13. Конфлікт між молодими людьми як негативна емоція.
14. Особливості молодої сім'ї та її проблеми.
15. Співвідношення понять “шлюб” і “сім'я”. Фактори стабільності шлюбу і сім'ї.
16. Особливості подружнього спілкування і їх вплив на стабільність сім'ї.
17. Психологічне здоров'я сім'ї. Умови створення психологічного здоров'я сім'ї. Умови готовності майбутнього подружжя до шлюбу.
18. Моделі вибору супутника життя. Основні мотиви вступу людини в шлюб.
19. Фактори «фізику» в шлюбі.
20. Соціально-психологічний клімат сім'ї.

21. Феномен любові та її типи.
22. Теорії любові.
23. Ведення самостійного господарства як основа добробуту сім'ї. Бюджет сім'ї.
24. Дозвілля у сім'ї та естетика побуту.
25. Порушення сімейних відносин і його наслідки.
26. Подружня невірність: причини та наслідки.
27. Розлучення як соціально-психологічна проблема.
28. Розлучення : наслідки для дітей, жінок та чоловіків.
29. Проблеми повторного шлюбу.
30. Сім'я та її вплив на формування особистості дитини.
31. Роль сім'ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини у сім'ї.
32. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей.
33. Особливості стилів сімейного виховання.
34. Вплив неадекватного батьківського ставлення до дитини на відхилення в її психічному й особистісному розвитку. Причини неадекватного батьківського ставлення до дитини.
35. Тактики та способи виховання в сім'ї і типи сімейних відносин.
36. Роль батьків у вихованні дітей.(роль матері, батька, бабусь, дідусів та інших членів сім'ї).
37. Позиція дитини в сім'ї та її вплив на особливості виховання.
38. Актуальні проблеми соціального захисту дитинства.
39. Проблема сирітства. Політика в Україні щодо дітей сиріт.
40. Психологія сім'ї та соціальний захист інтересів жінок.
41. Методи вивчення сучасної сім'ї та її психодіагностика.
42. Мета та завдання психологічної діагностики сім'ї.
43. Умови і техніки проведення соціально-психологічних досліджень сім'ї.
44. Механізми психологічної корекції сімейних стосунків.
45. Система процесу психологічного консультування сім'ї.
46. Особливості використання методів і прийомів сімейного консультування.
47. Сімейна психотерапія як один із видів психологічної допомоги сім'ї.
48. Поняття гендеру та гендерний підхід до сімейних відносин.

Тематика рефератів та презентацій з курсу

1. Психологічні закономірності повторного шлюбу.
2. Розвиток емоційних відносин від знайомства до шлюбу.
3. Роль батька в сімейному вихованні.
4. Психологічні особливості ситуації після розлучення подружжя.
5. Психологічні труднощі на зрілій і пізній стадії шлюбу.
6. Проблема мачухи та вітчима в сімейних відносинах.
7. Роль бабусі в сімейних відносинах.
8. Психологічний феномен прощення.
9. Особливості подружнього спілкування як показник благополуччя сім'ї.
10. Кризові періоди в шлюбі.
11. Тенденції розвитку сім'ї в сучасному світі: соціально-психологічний аспект.
12. Психологічні проблеми сімейних відносин у повторному шлюбі.
13. Проблема подружньої невірності.
14. Кохання як вищий рівень атракції.
15. Ревнощі як соціально-психологічний феномен.
16. Методи діагностики подружніх і дитячо-батьківських відносин.
17. Характеристика деформацій сімейного функціонування.
18. Феномен влади у сімейних відносинах.

Викладачем оцінюється понятійний рівень здобувача, логічність та послідовність при виконанні роботи, самостійність мислення, впевненість у правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, вміння встановлювати міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки, вміння робити висновки, прогнозувати перспективу розвитку дослідження, ідеї або проблеми, відсоток унікальності та запозичення текстового документу (плагіат), уміння публічно чи письмово представити звітний матеріал.

Підсумковий контроль

19 балів – здобувач вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, глибоко та всебічно розкрив зміст питань;

18 -15 бали – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрито зміст поставлених питань. При наданні відповіді на деякі питання не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є несуттєві неточності та незначні помилки;

14 - 10 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки;

9 - 5 балів – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Недостатньо розкритий зміст питань та завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності;

4 - 1 балів – частково володіє навчальним матеріалом, відповіді загальні, допущено при цьому суттєві помилки;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту питань.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамену:

1. Психологія сім'ї як наука. Актуальність виникнення науки про психологію сім'ї.
2. Теоретична основа психології сім'ї.
3. Макро- та мікро- та суб'єктивно-особистісний рівні вивчення сім'ї.
4. Підходи до вивчення сім'ї (еволюційний, функціональний, етологічний, емпіричний, соціально-психологічний).
5. Методи психології сім'ї.
6. Сім'я та шлюб як предмет психології сім'ї.
7. Зміни сім'ї та шлюбу в історії суспільства.
8. Національні особливості шлюбно-сімейних стосунків.
9. Проблеми сучасної української сім'ї та фактори їх виникнення. Особливості розвитку української сім'ї
10. Сучасні підходи до вивчення проблем функціонування шлюбу та сім'ї.
11. Характеристика понять «шлюб», «подружжя», «сім'я».
12. Сім'я як соціальний інститут, мала група та система. Функції сім'ї.
13. Типології та класифікації подружжя та сімей.
14. Нетрадиційні (особливі) сім'ї (за В. Сатир).
15. Альтернативні форми шлюбно-сімейних відносин.
16. Структура сім'ї та її характеристика.
17. Топографічна модель сім'ї.
18. Поняття зв'язку та ієрархії в структурі сім'ї.
19. Властивості взаємовідносин в сім'ї.
20. Підструктури сім'ї та їх взаємовідносини.
21. Сімейні правила та їх види.
22. Подружній контракт та взаємні очікування.
23. Сімейні ролі та їх класифікації. Сімейні міфи та легенди. Повідомлення в сімейних відносинах.
24. Система рольової ієрархії в сім'ї. Прийняття відповідальності.

25. Патологізуючі сімейні ролі.
26. Границі сім'ї: їх властивості та види.
27. Функціональні та дисфункціональні стабілізатори сімейної системи.
28. Сімейна історія та її вивчення.
29. Життєвий цикл сім'ї.
30. Стадії життєвого циклу сім'ї.
31. Етапи розвитку сім'ї.
32. Типи змін сім'ї.
33. Завдання розвитку сім'ї на кожному з етапів її розвитку.
34. Основні проблеми сім'ї на кожному з етапів її розвитку.
35. Сімейні кризи та їх види.
36. Характеристика нормативних та ненормативних криз сімейного розвитку.
37. Проблема готовності до шлюбу та її обґрунтування.
38. Теорії вибору шлюбного партнера.
39. Характеристика дошлюбного періоду в житті пари.
40. Основні функції дошлюбного періоду.
41. Дошлюбне знайомство та його характеристики .
42. Дошлюбні фактори (позитивні і негативні).
43. Фактори «ризиків» для укладання шлюбу.
44. Проблема мотивації вступу до шлюбу.
45. Любов як психологічна проблема і мотиватор вступу до шлюбу. Моделі любові. Етапи становлення любові.
46. «Пастки» любові.
47. Проблеми молодої сім'ї.
48. Адаптація та її види на початкових етапах шлюбно-сімейних відносин.
49. Первинна та вторинна адаптація в шлюбі.
50. Компоненти та рівні адаптації.
51. Сімейна сумісність та її рівні.
52. Сексуальна сумісність партнерів: показники та проблеми.
53. Інтелектуальна та характерологічна сумісність подружжя.
54. Індивідуально-психологічні характеристики сумісності в сім'ї.
55. Чотирьохкомпонентна структура взаємодії в шлюбі.
56. Спрацьованість партнерів у шлюбі. Стійкість та стабільність шлюбу та їх детермінанти.
57. Механізми інтеграції в сім'ї.
58. Соціально-психологічний механізм «спільності долі».
59. Соціально-психологічний механізм «емоційної ідентифікації з сім'єю».
60. Несумісність шлюбних партнерів: її причини та результати.
61. Сімейні конфлікти та їх особливості.
62. Біполярність конфліктів у сім'ї.
63. Стадії сімейних конфліктів.
64. Види та типи сімейних конфліктів.
65. Мотивування сімейних конфліктів.
66. Причини подружніх конфліктів.
67. Відмінності між щасливими та нещасливими подружніми союзами.
68. Типові моделі поведінки чоловіка та дружини в сімейних конфліктах.
69. Принципи спільного життя, які дозволяють уникати конфліктів.
70. Сімейна сварка та її характеристики.
71. Стратегії виходу з сімейних конфліктів.
72. Сімейний стрес та емоційне вигорання в сім'ї.
73. Сімейні труднощі та їх основні ознаки.
74. Ревнощі в сімейних відносинах: як самостійний феномен та яук компонент по-чуття

любові.

75. Подружні зради: мотиви та причини.
76. Розлучення як соціально обумовлений феномен в житті сім'ї.
77. Основні фази та стадії розлучення.
78. Стадії розлучення за А. Маслоу.
79. Мотиви розлучень.
80. Фактори ризику розлучень. Типові причини розлучень. Наслідки розлучень
81. Повторний шлюб як феномен сімейного життя. Різновиди повторних шлюбів. Мотиви вступу в повторний шлюб.
82. Особливості різних видів повторних шлюбів.
83. Основні психолого-педагогічні моделі дитячо-батьківських стосунків.
84. Психоаналітичні підходи до сімейного виховання. (З Фройд, Е. Еріксон, Е. Фромм, Ф. Дальто, Д. Віннікот, Е. Берн).
85. Біхевіористична модель сімейного виховання (Дж. Уотсон, Б. Скіннер, Р. Сіре, А. Бандура).
86. Гуманістична модель сімейного виховання (А. Адлер, Р. Дрейкус, Д. Нельсен, Л. Лотт, Х. Сленн, Т. Гордон, Ю.Б. Гіппенрейтер, Х. Джайнотт, А. Фромм, В. Сатир).
87. Виховання, розвиток та соціалізація особистості як поняття психології сім'ї. Види виховання за К.-Г. Юнгом. Сторони соціалізації.
88. Стадії соціалізації. Фактори соціалізації. Специфіка сімейної соціалізації.
89. Фактори впливу сім'ї на соціалізацію дитини.
90. Основні характеристики дитячо-батьківських стосунків.
91. Функції сім'ї в розвитку особистості дитини.
92. Батьківське ставлення та його компоненти. Батьківська позиція та батьківська установка. Типи батьківського ставлення. Типи батьківських позицій. Тип та стиль сімейного виховання.
93. Класифікації типів та стилів сімейного виховання .
94. Детермінанти батьківського ставлення.
95. Психологічні бар'єри, що заважають сімейному вихованню (за В.А. Кан-Каліком).
96. роль батька в сімейному вихованні. Роль матері в розвитку дитини. Роль прабатьків в сімейному вихованні.
97. Роль сіблінгів у розвитку дитини.
98. Специфіка сімейного консультування. Етапи розвитку сімейного консультування. Стадії сімейного консультування.
99. Теоретичні моделі сімейного консультування.
100. Види психологічної допомоги сім'ї.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних питань, попередня підготовка до практичних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.
2. Сумлінне дотримання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі вищої освіти, які запізнилися на заняття, до заняття не допускаються).
3. Відпрацьовування здобувачами незасвоєних тем в індивідуальному порядку викладачеві у позааудиторний час.
4. З метою зосередженості уваги на засвоєнні матеріалу з теми, що вивчається, під час заняття мобільними пристроями дозволяється користуватися тільки з дозволу викладача, робота у Zoom із увімкненою камерою.
5. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.
6. Дотримання академічної доброчесності. Під час навчання учасники освітнього процесу зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності: етичних принципів та

визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Рекомендовані джерела інформації

Література:

- 1) Бондарчук О.І. Психологія сім'ї. Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
- 2) Психологічна допомога сім'ї: Посібник / [За ред. З. Г. Кісарчук]. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
- 3) Психологія сім'ї / Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2008. – 239 с.
- 4) Сєдих К. Психологія сім'ї. – К.: Академія, К. – 192 с.
- 5) Столярчук О. А. С Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. – Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. – 136 с.
- 6) Федоренко Р. П. Психологія сім'ї [Текст] : навч. посіб. /– Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 364 с.

Інформаційні ресурси

Ушакова І.М. Психологія сім'ї. Конспект лекцій. [Електронний ресурс] - http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/2067/Konspekt_lekcij_PsS.pdf

Розробник:

доцент кафедри ПДОУ,
кандидат біологічних наук,
доцент

ЮЛІЯ ІЛЬІНА